

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Události v Íránu v 80. letech 20. století a jejich pozadí

Pohled západní civilizace na významnou dekádu íránských dějin

Gabriela Mašíková

Plzeň 2015

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Akademický rok 2014/2015

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Jméno a příjmení autora: **Gabriela Mašiková**

Studijní program: **B6702 Mezinárodní teritoriální studia**

Studijní obor: **Blízkovýchodní studia**

Název tématu: **Události v Íránu v 80. letech 20. století a jejich pozadí**

Pohled západní civilizace na významnou dekádu íránských dějin

Zadávací katedra: **Katedra blízkovýchodních studií**

Vedoucí bakalářské práce: **PhDr. Issam Ramadan**

Katedra blízkovýchodních studií

Plzeň, 2015

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

V Plzni dne 30. dubna 2015

.....

Gabriela Mašíková

Anotace

Bakalářská práce se zaměřuje na problematiku íránských dějin 80. let minulého století a podrobněji se soustředí na vybrané tamní konflikty a události. Pojednává jak o problémech mocenského rázu, tak i konfliktech vojenských a politických. Práce značně poukazuje na diplomatické vztahy Íránu a sousedních zemí, především Iráku a v neposlední řadě stanovuje postoj Západu vůči íránskému dění. Práce je psána tak, aby dala co nejlépe čtenáři nahlédnout do části íránské historie a objasnila tak východní události daného období.

Abstract

Title: The affairs in Iran and their background in 80s of 20century

Subtitle: The western view on a signifiant decade of Iranian history

The Bachelor Thesis is focused on issue of the Iranian history in 80s of the last century and it specializes in local conflicts and affairs. It deals with issues of power, armed conflicts and political scandals. The thesis considerably refers to diplomatic relationships between Iran and neighbouring countries, especially Iraq and at least but not last it specifies the western stand to the Iranian developments. The thesis is written the way so that a reader could look deep inside to the Iranian history. Moreover it clarifies the eastern affairs of the stated epoch.

Poděkování

Tímto bych chtěla velice poděkovat vedoucímu mé bakalářské práce PhDr. Issamu Ramadanovi za čas strávený konzultacemi mé práce, za jeho vstřícnost a ochotu, a za pomoc při vyhledávání a zpracování materiálů k mé bakalářské práci.

Obsah

Obsah.....	1
Úvod	2
1. Přehled událostí v Íránu na přelomu 70. a 80. let	5
2. Íránská islámská revoluce	6
2.1. Okolnosti předcházející revolučním změnám a průběh revoluce	6
2.2. Objasnění samotného revolučního konfliktu	9
2.3. Výsledek revoluce a její pozdější důsledky	12
3. Íránsko-irácká válka.....	13
3.1. Důvod konfliktu a předcházející události v obou zemích.....	14
3.2. Průběh a celkový dopad války na obě země	18
3.3. Postoj světových velmocí k aktérům války a válce jako takové.....	22
3.4. Výsledek války a dopad na jednotlivé země	24
4. Aféra Írán-Contra a její politické pozadí	25
4. 1. Prvopočátek aféry.....	26
4. 2. Klíčové osoby.....	27
4. 3. Vyšetřování	29
4.4. Počátek Reaganovy vlády a období Irangatu.....	30
5. Vztahy mezi velmocemi po válce a v současné době	31
Závěr.....	34
Seznam obrázků	35
Seznam použité literatury.....	47
Ostatní prameny	48
Obrazová příloha.....	50

Úvod

Bakalářská práce se zaměřuje na téma íránské historie, a to přesněji na události na přelomu 70. a 80. let a na celá 80. léta.

Vybrala jsem si právě toto téma z toho důvodu, že je dle mého názoru během studia zaměřena větší pozornost na státy čistě arabské, na jejich kulturu a dějiny od starověku až po novověk a současné události, ovšem nearabské státy už nejsou tolik předmětem zájmu – přesněji řečeno ne v takovém měřítku jako ryze arabské oblasti. Rozhodla jsem se tedy sama zaměřit na události perské oblasti. Samozřejmě jsem měla spoustu dalších možností, např. Izrael či Turecko, nicméně oblast Íránu je mně samotné jaksi bližší a shledávám ji zajímavější, proto jsem velmi ráda, že jsem dostala možnost volby vlastního tématu a jeho následné schválení.

Vzhledem k tomu, že i my, jako národ, jsme vůči perské civilizaci a její historii co do polohy civilizací západní, rozhodla jsem se svou bakalářskou práci koncipovat spíše jako západní pohled na tamní problematiku a mimo jiné také jako ukázkou vztahů mezi Íránem a Západem – v době minulé i současné. Vzhledem k tomu tedy co do metodologie má práce vychází z publikací a pramenů západních autorů a ze západních médií. Všechny uvedené prameny jsou úzce spojeny s íránskou tematikou a ve většině případů pojednávají přímo o daných konfliktech, kterými se zabývám i já ve své práci; proto pro mne byly tyto publikace a prameny velmi přínosné, jak užitečné pro vypracování mé bakalářské práce, tak obohacující mne samotnou. Jelikož se ovšem mnoho z mnou použitých pramenů zabývá stejnou problematikou, byla jsem nucena selektovat vyhledané informace, neboť historie je neměnná, tudíž je v publikacích líčená velice obdobně, tzn. ve valné většině příslušných pramenů jsou dané události popsány v podobě totožných informací, faktů, dat a jmen.

Snažila jsem se tedy vyhledat co největší počet publikací, a nasbírat tak co největší množství různých informací, aby má práce byla ve finále co nejvíce obohacující a zajímavá nejen pro mě, ale také pro čtenáře a jedince, kteří by se případně rádi zabývali stejnou tematikou.

Aby celá práce působila co nejpřehledněji, je řazena do pěti kapitol a jejich následných podkapitol podle chronologické posloupnosti.

První kapitola podává jen stručný přehled událostí, jež jsou dále probírány podrobněji v průběhu práce. Tato kapitola může být vhodným užitečným rychlokurzem pro ty čtenáře, kteří se s íránskou problematikou 80. let seznamují poprvé. I z toho důvodu jsem tuto úvodní kapitolu do mé bakalářské práce zařadila, přestože neobsahuje další podkapitoly a je sama o sobě pouze stručným náhledem do dalších stran.

Celou druhou kapitolu jsem věnovala zlomovému roku 1979, ve kterém v Íránu proběhla islámská revoluce, kterou můžeme považovat za jakýsi podnět k dalším podstatným momentům a událostem. V této kapitole se blíže dozvídáme o okolnostech, za kterých k revoluci došlo, průběhu samotné revoluce a o tom, jak Íránská islámská revoluce ovlivnila další dění v Íránu.

Následuje kapitola třetí, která je úzce spojena s předchozí kapitolou o islámské revoluci, neboť, jak se dále dozvídáme, to byla právě ona revoluce, která dala prvotní impuls k jednomu z nejhrůznějších konfliktů Blízkého východu, jímž není žádný jiný než Íránsko-irácká válka. V této kapitole se nebudeme zabývat pouze tím, jak a proč vůbec k válce došlo, seznámíme se i s válečnými taktikami, průběhem války a mimo jiné také zjistíme, jak na válku nahlížel samotný Západ, a jak se do ní zapojoval.

Předposlední kapitola jde ruku v ruce s tématem Íránsko-irácké války, jelikož pojednává o tzv. aféře Írán-Contra, neboli Irangate. V této kapitole zabředneme

především do mezinárodních vztahů Íránu a USA a do zahraniční politiky jako takové. Důležitou a velmi zajímavou součástí Irangate je role Bílého domu. Pro řádné objasnění této aféry, která má s Íránem bezpochyby co dočinění, tedy musíme částečně zaměřit pozornost i na sféru vlivu americké politiky.

A konečně poslední kapitola, stručně vypovídající o současných mezinárodních vztazích mezi velmocemi, které se mimochodem týkají především ropného konfliktu, je zakončením mé bakalářské práce. Jsem přesvědčena, že co se týká íránské historické tematiky, je nutné osvětlit, jaký dopad měly události minulého století na současné dění; jak se v průběhu let změnily nebo nezměnily mezinárodní a diplomatické styky.

Nakonec je nutné podotknout, že cílem této práce není podat čtenáři absolutně objektivní pohled na danou problematiku; tato práce neuvádí pohled východu, který se logicky může lišit. Cílem této bakalářské práce je dát čtenáři nahlédnout do dané doby tak, jak na ni nahlížel, a doposud pravděpodobně nahlíží, západní svět.

1. Přehled událostí v Íránu na přelomu 70. a 80. let

Ke konci sedmdesátých let, přesněji v roce 1977, se v Íránu zvedla vlna nepokojů z důvodu způsobu vlády monarchie v čele s šáhem Mohammadem Rezou Pahlavím. (viz. obr. 1) O rok později pověřil Rezá Pahlaví Šápúra Bachtijára, bývalého člena opozice, aby ukončil vládní působení. V posledním roce sedmdesátých let definitivně skončila vláda monarchie rodu Pahlaví, což můžeme považovat za otevřené dveře k vytvoření Islámské republiky, o které se zasadil ájatolláh Chomejní (viz. obr. 2). Od tohoto okamžiku zastával post premiéra Mehdí Bázargán, jehož působení ve funkci ovšem nemělo dlouhého trvání; po necelém roce byl nucen své místo opustit, jelikož nebyl schopen čelit útlaku ze strany Chomejního. Všechny okolnosti vykulminovaly ve vojenský útok na Írán z irácké strany roku 1980. O rok později se v iránské Islámské republice znásobil útlak levicových sil a liberálů. Během celé první poloviny osmdesátých let probíhala válka mezi Íránem a Irákem, která byla ukončena v roce 1988, a mezi oběma zeměmi bylo uzavřeno příměří. Rok po válce umírá hlavní náboženský vůdce Íránu a Chomejního funkci převzal Alí Chameneí (viz. obr. 3). Hlavou státu byl zvolen Alí Akbar Hášemi Rasfandžání (viz. obr. 4).¹

¹ NAHAPÉTIANOVÁ, N., *Poslední píseň z Isfahánu*, s. 207.

2. Íránská islámská revoluce

2.1. Okolnosti předcházející revolučním změnám a průběh revoluce

„Poslední čtvrtina dvacátého století je poznamenána návratem náboženských hnutí v plné síle. Za jeden z jeho prvních příznaků bývá považována Íránská islámská revoluce v roce 1979, kdy byl svržen šáhův režim.“² Jan Jandourek ve své publikaci Průvodce sociologií uvádí, že šáhův režim usiloval o modernizaci země, nicméně, jak se dozvíme z následujících informací, z části se nejednalo o modernizaci v pravém slova smyslu tak, jak ji chápeme my; jeho modernizační snahy se neselekaly s všeobecným přijetím. ... „Místo toho byla nastolena vláda ortodoxních duchovních, kteří mají pod kontrolou vše podstatné v zemi.“³

Šáh Mohammad Rezá Pahlaví poprvé uvěznil ájatolláha Chomejního v roce 1963 poté, co se Chomejní postavil do opozice proti šáhovu plánu na přerozdělení půdy rolníkům a plánu na záštitu amerických vojáků z trestního stíhání před íránskými soudy. Poté, co bylo Chomejnímu uděleno domácí vězení, byl Rezou Pahlavím vykázán ze země. Chomejní se na malou chvíli usadil v Turecku předtím, než si našel nový domov v Nadžafu v Iráku, který byl ší'itským posvátným městem.⁴ Na jaře roku 1977 musel Mohammad Rezá Pahlaví čelit protivládním protestům ze strany íránské společnosti, které postupně sílily a vyvrcholily ve svržení dynastie Pahlaví. Revolucionářské úsilí bylo z velké části uskutečněno koalicí společenských tříd a politických skupin; každou skupinu uváděly do pohybu rozdílné zájmy a konflikty. Nakonec byla politická síla přesměrována na náboženskou frakci vedenou ájatolláhem Rúholláhem Chomejním, jenž v té době získal ohromnou veřejnou podporu.⁵ Na podzim roku 1978 se silícími protesty proti vládě požádal šáh Rezá Pahlaví

² JANDOUREK, J., *Průvodce sociologií*, s. 77.

³ JANDOUREK, J., *Průvodce sociologií*, s. 77.

⁴ SCIOLINO, E., *Persian Mirrors: The elusive face of Iran*, s. 48.

⁵ PARSA, M., *Origins of the Iranian revolution*, s. 1.

Saddáma Husajna (viz. obr. 5), aby vykázal Chomejního ze země; měl to být způsob zmírnění neobvyklého vlivu, který Chomejní měl i přes takovou vzdálenost od domova. Saddám Husajn vyhověl. Chomejní se chtěl přemístit do muslimské země, ale Kuvajt mu neumožnil vstoupit na své území. Země, do které měl Chomejní povolen vstup, byla Francie; ta mu ovšem udělila oprávnění vstoupit pouze pod podmínkou, že jeho tamní pobyt bude bez víza. Podle Ibrahima Yazdiho, jednoho z Chomejního klíčových pomocníků, který se stal dále občanem Spojených států amerických, vyučoval na malé škole v Texasu a později se dokonce stal ministrem zahraničí, zde bylo ale také jiné pouto. Yazdi řekl, že Paříž je zpolitizované město s velkou, potenciálně podpurnou, iránskou komunitou. Toto byl jeden z mnoha ájatolláhových důvodů, proč si vybral právě Paříž za své další útočiště. Jeho stoupenci si pronajali malý dům v Neauphle-le-Château, ospalé vesničce v dokonale vypadajícím údolí dvacet pět mil východně vzdálené od hlavního města Francie. Nainstalovali zde čtyři telefony a dva faxy. Rezá Pahlaví neměl sebemenší tušení o novém místě ájatolláhovy rezidence. Předpokládal, že bude lepší mít „starého pána“ v západní zemi, kde budou všechny jeho případné aktivity pozorně monitorovány a kde ho bude západní tisk představovat jako zaostalého muže. Sám Pahlaví věřil, že Chomejní opravdu je zaostalý muž.⁶ Mohammad Pahlaví vytvořil vládní systém založený na politickém útisku, zaštiťování, státní kontrole nad soukromými organizacemi, závislosti na Spojených státech a konstantně sílící autokratické vládě. Opilý výtěžek z ropného obchodu lehkomyšlně utrácel ve vidině Íránu jako jednoho z největších národů světa. Nebyl ovšem schopen sdílet moc ani se svými nejvěrnějšími rádci. V momentě, kdy se Mohammad Rezá Pahlaví snažil přizpůsobit, bylo už příliš pozdě. Nejtradičnější části iránské společnosti se začaly otáčet proti němu. Tisíce mešit nabízely bezpečná místa pro sešlosti a plánování protestů. Šáha Rezu Pahlavího začaly opouštět také bázary. Tamní

⁶ SCIOLINO, E., *Persian Mirrors: The elusive face of Iran*, s. 48.

lidé byli konzervativní, silně nábožensky založení a byli důležitými finančními sponzory náboženské půdy; dlouho vzdorovali šáhovým ústupkům v rámci zahraničních zájmů a stáli v opozici proti jeho krokům v sekularizaci země.⁷ Vznik opozičního hnutí a jeho revoluční výsledek byl překvapením pro mnohé experty a specialisty. Írán byl jedním z nejrychleji se rozvíjejících národů Třetího světa po průmyslové stránce a vytvářel dojem poskytování prosperity svým občanům. Navíc byl režim Rezy Pahlavího podporován mocnou loajální armádou a sítí tajné policie (viz. obr. 6). Armáda byla zárukou stability v Íránu stejně jako v celém regionu Perského zálivu, zatímco tajná policie se vyznačovala značnými kompetencemi k potlačování vnitřního odporu. Nakonec, bez rozdílu, se konflikt či převrat odehrál v rámci dominující třídy nebo ozbrojených sil, což předcházelo revolučním konfliktům, které mohly zanechat stát v situaci snadno náchylné na absolutní kolaps tak, jak Skocpol uvedla ve své teorii Francouzské, Ruské a Čínské revoluce (1979).⁸

Protesty v Qomu v lednu roku 1978 vyvrcholily v koloběh truchlících ceremonií a projevy nespokojenosti v tuctu měst a vesnicích. Bázároví obchodníci dávali peníze rodinám demonstrantů padlých během ozbrojených a finančních stávek a demonstrací. Začali se zapojovat také studenti univerzity – od sekulárních marxistů až po silné náboženské konzervativce. Počátkem listopadu došlo v důsledku protestů ze strany pracujících k pádu íránské ekonomiky. Šáh Mohammad Rezá Pahlaví, který již nebyl ani milován ani dále obáván, se stal zcela odříznutým. V depresích, trpící rakovinou, kterou se snažil udržet v tajnosti až do poslední chvíle, ztratil vůli vládnout. Složil vládu do rukou ministerského předsedy Šápúra Bachtijára a v roce 1979 uprchl ze země. Měly to být „prázdniny“ na dobu neurčitou. Zpět se nikdy nevrátil.

⁷ SCIOLINO, E., *Persian Mirrors: The elusive face of Iran*, s. 52-54.

⁸ PARSA, M., *Origins of the Iranian revolution*, s. 1-2.

Poté, co íránské rádio ohlásilo odchod Rezy Pahlavího, vypukly záchvaty radosti, jásání a oslav. Lidé napříč celou zemí vedli spontánní průvody radosti, nabízeli sladkosti a ovoce, zakládali velké ohně ze šáhových fotografií a vystříhovali jeho hlavu z íránských bankovek. V Teheránu strhli enormní bronzovou sochu Rezy chána Pahlavího, jeho otce, na koňském hřbetu. Hlava jiné sochy šáhova otce byla použita jako fotbalový míč. Ve městech jako Ahváz a Choramšahr zakročila vojska, která zabíjela a působila těžká zranění tamním civilistům. Na rozdíl od toho v Teheránu vojenští velitelé, kteří ještě neopustili své pozice, velmi dobře rozuměli nové politické skutečnosti. Armáda o čtyř set tisících mužích a velká policejní síla nebyly vybaveny nebo zorganizovány natolik, aby mohly čelit veřejné vnitřní rebelii. Velitelé neudělali nic, aby zastavili davy lidí (viz. obr. 7, 8, 9). Od této chvíle byl Írán tělem bez hlavy, které jen čekalo na příchod svého ájatolláha.⁹

2.2. Objasnění samotného revolučního konfliktu

Íránská islámská revoluce byla mnohými znaky odlišná od většiny ostatních revolucí dvacátého století.

Za první hromadné akce, které vznikaly a staly se základem revoluce, byly primárně záležitosti měst. Na rozdíl od revolucí ve Francii, Rusku nebo Číně, které měly silně venkovské složení, Íránská revoluce se vyznačovala nedostatkem venkovského obyvatelstva až do posledního okamžiku; dokonce ani poté nesehráli venkované významnou roli v úpadku režimu.* Za druhé se konflikty projevovaly především skrze masivní bezpříkladné demonstrace a dlouhotrvající stávky pracující třídy. Za třetí aktivace oponentů režimu a jejich

⁹ SCIOLINO, E., *Persian Mirrors: The elusive face of Iran*, s. 52-54.

*Misagh Parsa ve své publikaci porovnává Íránskou islámskou revoluci a její průběh s dalšími revolucemi ve Francii, Rusku, nebo Číně a uvádí jako základní složku v jejím průběhu městské obyvatelstvo. Ve skutečnosti to byli ovšem právě venkované, kteří byli nejvíce nespokojeni s vládou Rezy Pahlavího, neboť v důsledku pozemkové reformy přišli o svůj majetek, byli nuceni přestěhovat se do hlavního města a tím pádem skončili v chudinských čtvrtích.

společné akce byly vykonány částečně skrze instituci mešity. V důsledku toho část islámského duchovenstva získala převahu v rámci opozice a byla nakonec schopna vybudovat teokracii. Tento výsledek je silně kontrastní vzhledem k ostatním moderním revolučním hutím, ve kterých se bojovalo ve jménu socialismu nebo nacionalismu a která byla zakončena mocenským přestupem k sekulární modernizující inteligenci.¹⁰

Pro začátek je nutné zmínit, že hromadné akce byly iniciovány těmi sociálními třídami a skupinami, které byly vyloučeny z mocenské vrstvy společnosti. Ohromná většina těch, kteří se podíleli na demonstracích a stávkách, odporovala utlačovatelské povaze režimu a požadovala politickou svobodu, demokracii, sociální rovnost a ekonomickou spravedlnost. Také odmítala zahraniční dominanci a účastníci slibovali, že se zasadí o konec vnějšího vykořisťování. Nakonec konflikt vyústil v přeměnu moci na novou skupinu vůdčích osob, které měly vizi elementárních ekonomických a sociálních změn ve struktuře íránské společnosti. Dá se tedy říci, že rozpad společnosti můžeme považovat za první objasnění celého konfliktu.¹¹ Druhé možné vysvětlení Íránské islámské revoluce jde ve stopách modelu sociálního hnutí. Naproti teoriím o zhroucení, které uvádí rozpad tradičních hodnot a struktur jako elementární příčinu revoluce, model sociálního hnutí připisuje primární důležitost náboženským hodnotám a legitimní autoritě duchovenstva. Duchovní byli v opozici proti šáhovi, neboť jeho politika systematicky podkopávala jejich pozice. Během revoluce povstala celá instituce duchovenstva proti státu. S rozkladem hlavní autority tak posílila svou právoplatnou moc. ... Přesto, že Theda Skocpol není teoretikou sociálního hnutí, její analýzy íránských hromadných akcí spadají právě do této kategorie. V její diskusi z roku 1982 Skocpol vychází ze své dřívější strukturální teorie revoluce, ve které vyvrací model revoluce založený na ideologické

¹⁰ PARSA, M., *Origins of the Iranian revolution*, s. 1-2.

¹¹ PARSA, M., *Origins of the Iranian revolution*, s. 2.

kauzalitě (1979). Později argumentovala tím, že íránský případ byl jedinečný a následoval model akce s předem určeným cílem. ... Přesto, že íránská monarchie byla od základů zesláblá, postrádala základ postavený na silné třídě, a program Mohammada Rezy Pahlavího na likvidaci industrializace a militantní modernizaci proti němu vyvolal všeobecné pobouření, šáh Rezá Pahlaví by býval měl být podle Skocpol schopen udržet si sílu díky ohromnému bohatství a zlověstné utlačovatelské moci, které měl k dispozici. Konec konců síla stojící za úpadkem Mohammada Rezy leží v tradičních centrech městského kolektivního života a v sítích islámské komunikace a vedení, tj. v bázárech a mešitách.¹²

Ve skutečnosti byla íránská společnost rozdělena do společenských tříd mnohem dříve před revolucí v roce 1979. Bázároví obchodníci dokonce neformovali komunity, neboť byli ekonomicky a politicky diverzifikováni.¹³ ... Aktivace bazarů začala v roce 1977, kdy legální změny omezily útisk a poskytly příležitost k hromadné akci. Úsilí obchodníků bylo brzy směřováno skrze mešity, jelikož vládní útisk nedával jinou možnost projevu a aktivity. Mešity poskytovaly národní mobilizační sítě a bezpečná místa pro shromažďování a komunikaci. Jisté cykly smutečních obřadů vedené v mešitách efektivně šířily vlnu nespokojenosti a nesouhlasu se zabíjením a násilím působením vládou. Nepřetržitě úsilí a aktivity přinutily vládu vyhlásit krátké období liberalizace a reformem ke konci léta roku 1978. Vyhlášení reformního období nabídlo možnost dalším kolektivním aktivitám, které měly nedostatek nezávislých zdrojů a měly příliš slabou podpůrnou strukturu na to, aby se mohly řádně angažovat v hromadných akcích proti státu. ... Ke konci roku 1978 formovala většinová opozice sociálních tříd koalici a slučovala a upevňovala své síly; následně narušila produkci, trh, propagaci a služby napříč celou zemí. Každý z nich uznával vedení ájatolláha Chomejního. Nakonec kombinace sociálního

¹² PARSA, M., *Origins of the Iranian revolution*, s. 8-9.

¹³ PARSA, M., *Origins of the Iranian revolution*, s. 10.

rozkladu, militantního zběhnutí a útoků na armádní jednotky naprosto ochromila a znemožnila vládu a vedla k nárůstu dvojí suverenity. Monarchie byla svržena v únoru roku 1979.¹⁴

2.3. Výsledek revoluce a její pozdější důsledky

„Islámská revoluce v roce 1979 byla důsledkem šokového přenesení západní kultury do tradiční společnosti, která nebyla schopna se přizpůsobit tak radikálním změnám, tudíž se její členové přiklonili k náboženskému fanatismu hlásanému Chomejním.“¹⁵ Vůdčí osobností se tedy stal ájatolláh Chomejní, který byl hlavním představitelem fundamentalistické ší'tské teokracie. Právě pod jeho vedením se stal Írán zemí přiklánějící se k anisemitismu, která navíc projevovala jasný odpor proti USA a Západu. Protiamerický kurz státu se mimo jiné projevil v útoku na ambasádu USA v Teheránu. Západ měl tedy množství důvodů, proč podporovat Husajnův sekularizovaný režim během Íránsko-irácké války, která probíhala v letech 1980-1988. Navíc irácký režim v dané době nebyl pro západní svět hrozbou, což jen podpořilo rozhodnutí přiklonit se na stranu Saddáma Husajna. Islámská revoluce měla dopad na celý muslimský svět. Došlo například, pravděpodobně vlivem antisemitismu, k vraždě egyptského prezidenta Anvara as-Sádáta poté, co uzavřel mírovou dohodu s Izraelem.¹⁶ Vliv revoluce se ovšem dostal i do nearabských zemí. Íránská islámská revoluce dala základy islámské reformě v jižním Thajsku a v pozdějších letech se v Malajsii začala formovat a sílit islámská strana PAS (jejíž silná základna měla sídlo v Kelantanu), která se zaměřovala na „radikálnější interpretaci islámu“.¹⁷ „Islámská revoluce v Íránu nejen oslabil americké postavení v této části světa, ale také posílila odboj proti socialistickému režimu v Kábulu. V březnu roku

¹⁴ PARSA, M., *Origins of the Iranian revolution*, s. 11.

¹⁵ HLUBINKOVÁ, Z., A KOL., *Psychologie a sociologie ekonomického chování*, s. 56.

¹⁶ AUBRECHT, R., M., KADERKA, *Maturitní otázky – Dějepis*, s. 159.

¹⁷ MILNER, A., *Dějiny Malajsie*, s. 207.

*1979 vypuklo nebezpečné povstání v Herátu, nedaleko iránských hranic. Tato vzpoura byla podnícena mezi jinými také islamistickými předáky, kteří se po Islámské revoluci v Íránu do Afghánistánu vrátili. Nakonec se k povstání připojily rozsáhlé skupiny z řad afghánské armády z oblasti Herátu. Na několik dní bylo město v jejich rukou, než bylo získáno zpět jednotkami z Kandaháru, podporovanými letadly.*¹⁸

Výsledkem revoluce bylo svržení šáha Mohammada Rezy Pahlavího, jehož vláda se vyznačovala značnými útlaky a prozápadními náladami, kvůli čemuž byl jako vůdce státu velmi neoblíbený. Islámská revoluce se odehrála v nearabské zemi s majoritním složením ší'itského obyvatelstva, nicméně se silně promítla do arabských zemí se sunnitským, popřípadě arabským ší'itským obyvatelstvem (především do Libanonu, kde vzniklo hnutí Hizballáh, viz. obr. 10). Teokratická republika Írán se stala středem pozornosti západní i východní politiky. A právě z toho důvodu se Západ i Východ přiklonil k podpoře sekulárního diktátora Saddáma Husajna, který okamžitě po získání podpory zaútočil na Írán a vypukla tak Íránsko-irácká válka, kterou můžeme považovat za nejkrvavější konflikt v dějinách moderního Blízkého východu.¹⁹

3. Íránsko-irácká válka

Íránsko-irácká válka je konflikt, který se do historie Íránu zapsal jako největší tragická událost 80.let. Dokonce i v současné době jsou z důvodu tohoto konfliktu obě země spojovány s otázkou problematiky bezpečnosti; nicméně íránsko-irácká válka je tím hlavním bodem pro pochopení současných vztahů mezi oběma státy. V době průběhu války se konflikt označoval jako Válak

¹⁸ VOGELSANG, W., *Dějiny Afghánistánu*, s. 298.

¹⁹ WEIGL, J., O., ŠLECHTA, E., GOMBÁR, Z., MÜLLER, J., EICHLER, M., BEDNÁŘ, R., JOCH, M., ČEJKA, P., BARŠA, J., FINGERLAND, L., HENEK, P., JANOUŠEK, T., PLHOŇ, *Arabské jaro rok poté: Naděje, nebo zklamání?*, s.8.

v Perském zálivu, nicméně toto označení se později uchytilo jako název jiného válečného konfliktu z let 1990-1991. Už v dávných dobách lidé válčili proto, aby získali jisté území a rozšířili tak svou říši. A íránsko-irácká válka nebyla výjimkou, neboť si oba státy nárokovaly historické územní oblasti; významnou roli zde také sehrála ropná naleziště (viz. obr. 12, 13) a otázka náboženství. Válka vypukla ve chvíli, kdy irácké vojenské jednotky provedly invazi do Íránu dne 22. září 1980. Tento vyčerpávající krvavý konflikt byl ukončen až uzavřením příměří 20. srpna 1988. Během necelých osmi let si válka vyžádala na území Íránu a Iráku více než milion obětí. Režim Saddáma Husajna tento vyčerpávající konflikt označil jako válku Arabů proti Peršanům. Íránsko-irácká válka může být považována za největší konflikt novověké historie, vzhledem k tomu, že měla vliv na budoucí vztahy mezi oběma zeměmi v politické i náboženské sféře.²⁰

3.1. Důvod konfliktu a předcházející události v obou zemích

Irák si začal nárokovat území provincie Chúzestán (viz. obr. 14) v roce 1968 poté, co moc převzala tamní strana Baath a postavila se do čela státu. Provincie Chúzestán je hraniční oblastí mezi Irákem a Iránem, přičemž se nachází na západě Íránu a vyznačuje se značným ropným bohatstvím. Írán ovšem nezhálel a v roce 1974 začal povzbuzovat Kurdy proti Iráku jako svou odpověď na irácké jednání. Roku 1979 se stal iráckým prezidentem Saddám Husajn, který do té doby působil jako jeden z hlavních představitelů strany Baath, a vzápětí mezi oběma zeměmi vypukla válka. Irák v čele s Husajnem si byl vědom toho, že v případě výhry získá obrovská ropná naleziště, svrhne režim ájatolláha

²⁰ Válka mezi Irákem a Iránem, *Moderní dějiny.cz* [cit. 19.11.2014].

Chomejního a postaví se tak do čela celého arabského světa jako hlavní mocnost Perského zálivu.

O rok dříve došlo v Íránu, který se stal následně cílem iráckého útoku, ke změně režimu, kterou se zasadila íránská islámská revoluce. Výsledkem pro Írán bylo nastolení vlády islámských ší'itských islámských fundamentalistů a to i přesto, že se na rozpoutání revoluce podílely i levicové a liberální síly, tedy všechny opoziční křídla, která nesouhlasila s režimem Mohammada Rezy Pahlavího.²¹ „Jeho vládu v letech 1941–1979 sice provázely snahy o uskutečnění některých sekulárních a liberálních reforem, ale špatná hospodářská situace a policejní praktiky režimu způsobily od šedesátých let vzrůst opozičních nálad mezi obyvatelstvem, které se plně rozvinuly v letech sedmdesátých.“²² V čele šáhových odpůrců stál ší'itský duchovní ajatolláh Rúholláh Chomejní. Toho režim Mohammada Rezy Pahlavího nejprve uvěznil a následně byl ajatolláh úplně vyhoštěn ze země. Přesto, že byl Chomejní odloučen od svých stoupenců, respekt vůči jeho autoritě neztrácel na síle, neboť byl Chomejní i přes tak velkou vzdálenost schopen udržovat kontakt s íránskými opozičními skupinami, a vypracoval v exilu doktrínu, podle níž má být vláda duchovenstva udržena až do příchodu 12. imáma. Následně v roce 1979 byly jeho myšlenky aplikovány a Írán byl přeměněn na teokratický režim. Ší'itský islám se sice nikdy nestal jednotným proudem, nicméně v současné době čítá na 170 milionů muslimů. A právě ší'ité jsou od roku 1968 pronásledováni baathistickým režimem, tedy od doby, kdy se strana Baath dostala k moci. Etnická, náboženská i politická situace v této oblasti tedy představovala a stále představuje značný problém. Islámská revoluce z roku 1979 nastolila v Íránu fundamentalistický ší'itský režim, a přesto, že ší'ité tvořili i v Iráku většinu obyvatelstva, byli utlačováni tamní sunnitskou minoritou. Saddáma Husajna vedla k útoku na Írán především

²¹ Válka mezi Irákem a Íránem, *Moderní dějiny.cz* [cit. 19.11.2014].

²² Válka mezi Irákem a Íránem, *Moderní dějiny.cz* [cit. 19.11.2014].

obava, že Írán využije utiskované irácké ší'ity k tomu, aby svrhl Husajnův režim a získal tak významnou převahu v dané oblasti. Irácký prezident navíc spoléhal na to, že poté, co se v Íránu odehrály zmatky spojené s iránskou islámskou reovlucí, nebude Írán schopný vojensky zareagovat, neboť jeho armáda bude příliš zesláblá.²³ V červnu roku 1979 byly vztahy mezi Irákem a Íránem nepříznivě ovlivněny údajným iráckým pohraničním nátlakem během operace proti disidentským iráckým Kurdům. Írán vyčítal Iráku zásahy v Chúzestánu. V říjnu Bagdád a Teherán otevřeně a vzájemně zpochybnily své domácí i zahraniční politiky, a dokonce si chtěly obě země, jedna druhé, svrhnout vládnoucí režimy. Na konci tohoto měsíce veřejně vyzval irácký ambasador v Bejrútu iránskou vládu k tomu, aby ukázala své dobré mravy a upustila od nespravedlivé Alžírské dohody z roku 1975, a to vrácením arabské půdy v Perském zálivu do rukou původních vlastníků a udělením nejvyšší autonomie svým vlastním menšinám včetně arabsky mluvících obyvatel v Chúzestánu. Ve jménu práv menšin je pozoruhodné, že oba iránské vládní a zahraniční časopisy spojily časté teroristické incidenty v Chúzestánu na počátku roku 1980 s iráckým vlivem a nápomocí. 8. března Írán prohlásil, že k odstoupení iránského ambasadora v Bagdádu došlo na protest proti pokračujícím zásahům ze strany Iráku v iránském konfliktu. Irák ale okamžitě odvětil, že iránský ambasador byl vyzván k odchodu již 2. března. Na konci března, a to poprvé po několika letech, obě strany vyhlásily hraniční střety.²⁴ „*Saddám měl pro invazi do Íránu několik důvodů. K vydání rozkazu jej však nakonec vyprovokovala až událost, kterou považoval za přímý útok na svůj režim – pokus o atentát na iráckého ministra zahraničí Táríka Azíze. Saddám byl přesvědčen, že za akcí stál Írán, a proto musí okamžitě jednat, jinak bude dalším na řadě.*“²⁵ K tomuto atentátu na iráckého náměstka ministerského předsedy došlo 1. dubna v době,

²³ Válka mezi Irákem a Íránem, *Moderní dějiny.cz* [cit. 19.11.2014].

²⁴ KING, R. P. H., *The United Nations and the Iran-Iraq War*, s. 7-8.

²⁵ BAER, R., *Jak naložit s ďáblem: Íránská velmoc na vzestupu*, s. 246.

kdy byl zrovna na návštěvě univerzity Al-Mustansiriya v Bagdádu (viz. obr. 15). Irák okamžitě popsal útočníka jako Iráčana íránského původu, který byl údajně oficiálně zapojen do íránského spiknutí, a nastalo vyhošťování lidí íránského původu ve velkém měřítku.²⁶ „*Saddám krom toho rovněž snil o ovládnutí íránských zásob ropy, z nichž se většina nacházela v etnicky arabské provincii Chúzestán. Husajn se domníval, že místní Arabové nedokážou odolat vábení arabského nacionalismu. Posledním důvodem k útoku se pak stal Saddámův záměr okupovat soutok řek Eufratu a Tigridu, možná nejstrategičtější delty na celém světě.*“²⁷ 7. dubna Írán zorganizoval návrat svých zbývajících diplomatů a obě země uvedly své vojenské síly do pohotovosti. V sousedních státech bylo k tomuto incidentu a jeho následkům přistupováno se značnými obavami. Některá arabská tištěná média dokonce údajně projevila strach z toho, že Bagdád plánuje vyslat vojenské jednotky do oblasti řeky Šatt al-Arab a zemí Perského zálivu, což by mohlo zapříčinit válku v dané oblasti. Obě hrozby byly častější a jednoznačnější než kdy předtím. Irácká propaganda odsoudila Íránce jako perské rasisty, zatímco ájatolláh Chomejní zval mimo jiné Iráčany ke vzpouře. Režimy Perského zálivu se shromáždily na obranu Iráku. Na konci května, měsíce, kdy byla íránská ambasáda v Londýně napadena arabskými teroristy, počaly boje. Irácké letectvo provedlo nálety na íránské území poblíž oblasti Qasr-e-širín. Brzy následovalo vyhoštění diplomatů a hraniční střety i nadále pokračovaly v průběhu měsíců června a července. Zpráva, zveřejněná dne 28. srpna, informovala, že Írán použil rakety, které byly určeny pro likvidaci nepřátelského území. Situace se během velmi krátké doby rapidně zhoršila. 10. září Irák oznámil, že jeho jednotky obsadily teritorium Zajn al-Qaws a další území, které mělo být navráceno Íránu dle ustanovení smlouvy z roku 1975. Když irácký mluvčí následně prohlásil, že Irák dal Íránu čtrnáctidenní varování o svých záměrech, Írán toto prohlášení zamítl. Ovšem íránský armádní velitel

²⁶ KING, R. P. H., *The United Nations and the Iran-Iraq War*, s. 8.

²⁷ BAER, R., *Jak naložit s ďáblem: Íránská velmoc na vzestupu*, s. 246-247.

zpochybnil hodnotu těch částí smlouvy z roku 1975, které se týkaly územních hranic. Některá zahraniční média vyjádřila víru v to, že si tyto dvě země nepřály vstoupit do války, nicméně záporný bod byl zesílen tehdy, když 17. září Irák prohlásil, že již nadále nebude spjatý a nebude se řídit dohodou z roku 1975. Prezident Saddám Husajn řekl, že Írán smlouvu porušil tím, že obnovil svou pomoc kurdským povstalcům, nedodržel vrácení území specifikovaného ve smlouvě a zlehčoval hodnotu dohody jako takové. 18. září Bagdád ohlásil, že lodě plující přes Šatt al-Arab musí od nynějška platit poplatky a plavit se pod iráckou vlajkou. Poté, co Irák odstoupil od dohody, se zrodilo obecné přesvědčení, že válka je téměř nevyhnutelná. Články, které se objevovaly v západních médiích, varovaly na nebezpečí ozbrojených konfliktů v tomto citlivém regionu. Těžké boje byly hlášeny podél hranic, a Irák pokračoval v obsazování území, prohlašujíc ho za své vlastní. Západ věřil v to, že irácké armádní jednotky byly natolik oslabeny revolučními čistkami a zhoršením výbavy, že veškerá militantní pravděpodobnost leží těžce v iráckých rukách. Naproti tomu v pozadí irácké diplomatické kampaně za ospravedlnění svých činů začal Írán 20. září mobilizaci v plném rozsahu. Následující den započala námořní bitva na řece Šatt. Média také uvedla, že irácký náměstek ministerského předsedy Táriq Azíz se vrátil z neplánované cesty do Moskvy; probíhaly spekulace o tom, že zde žádal o armádní pomoc.²⁸

3.2. Průběh a celkový dopad války na obě země

Mezinárodní společenství datuje počátek války na 22. září 1980, den, kdy irácký letoun narazil do cíle hluboko uvnitř Íránu, přestože Irák později prohlásil, že válka začala již těžkým iráckým příhraničním bombardováním dne 4. září. 23.

²⁸ KING, R. P. H., *The United Nations and the Iran-Iraq War*, s. 8-9.

září nabyly irácké pozemní jednotky na síle. Moskva okamžitě obvinila západ z podněcování konfliktu a snahy získat z něho co největší profit. Spojené státy vyjádřily svůj neutrální postoj a apelovaly na mezinárodní zdrženlivost.²⁹ Iráckou pozornost upoutalo iránské přístavní město Choramšahr, které se rozhodli napadnout, nicméně iránská defensiva se dokázala prosadit, když zastavila irácký postup před městem Abadán, které leží nedaleko od Choramšahru a je centrem petrochemického průmyslu. Navíc se projevila loajalita perských arabů v Chúzestánu, kteří i přes naděje Saddáma Husajna zůstali věrní Teheránu. Irácká ofenzíva se podařila Íráncům definitivně odrazit v prosinci 1980, šedesát dní po začátku invaze, a na počátku roku 1981 se začaly irácké jednotky stahovat. Zdálo se, že se situace vyvíjí ve prospěch Íránu, neboť roku 1982 dobyli Íránci město Choramšahr zpět. Saddám Husajn si uvědomoval závažnost nastalé situace a pokusil se tedy vyjednávat s teheránem o míru, jenž byl ale pro ajatolláha Chomejního nemyslitelný. Podle něho by totiž Íráncům nemělo stačit pouhé odražení iráckého útoku, ale jejich cílem by mělo být dobytí Bagdádu. Vydal tedy rozkaz přejít do protiútoky, při němž ale brzy iránské armádní jednotky selhaly a neprobily se tak daleko.³⁰ Bylo zbytečné přesvědčovat ajatolláha Chomejního o tom, že je válka jakkoliv zbytečná a přesto, že se o to mnozí pokusili, nikdo neuspěl. Chomejní totiž logicky předpokládal, že se iráčtí ší'ité, kteří byli hlavní složkou Husajovy armády, přidají, pokud dostanou příležitost, na iránskou stranu, kde přirozeně dominuje ší'a, a přikloní se tak k ryze ší'itskému režimu na místo režimu sunnitských Arabů. Navíc ajatolláh Chomejní věřil, že Bůh stojí na iránské straně a že tedy obdaří Írán vítězstvím, pokud bude Írán dále vytrvale bojovat. Írán za války využíval bojové taktiky z první světové války. Íránci bojovali v zákopech (viz. obr. 16.) a iránsští pěšáci nebojácně vyraželi proti iráckým opevněným pozicím. Íránské ztráty na životech se den ode dne navyšovaly, a to jen proto, aby si

²⁹ KING, R. P. H., *The United Nations and the Iran-Iraq War*, s. 9.

³⁰ Válka mezi Irákem a Íránem, *Moderní dějiny.cz* [cit. 19.11.2014].

iráňští duchovní utvrdili svou víru. Válka postupem času připomínala spíše nesmyslná jatka, jelikož iráňské odhodlání zemřít mučednickou smrtí přešlo do ochoty k naplnění Chomejního snu zničit Saddáma Husajna. Teprve až po osmi letech si Chomejní uvědomil, že ve válce proti Iráku nemá šanci na vítězství. Zdrzující téměř dva miliony obětí války nebylo jediné, co si Írán z konfliktu odnesl. Největším ponaučením byl fakt, že už se do podobného sporu nikdy nesmí pustit, přestože Íránci věděli, že další války jistě přijdou.³¹ Jedním z důvodů, proč počet obětí tak rapidně narůstal, byl způsob, jakým Íránci likvidovali iráňské minové pole. K jejich likvidaci totiž využívali životy mladých iráňských chlapců od roku devíti let, kteří pocházeli z chudých rodin, a kterým byla přislíbena přímá vstupenka do ráje po mučednické smrti. Chlapcům byly rozdány malé plastové klíčky, které jim symbolicky měly odemknout rajsou bránu, a oni, ve vidině vykoupení po své mučednické smrti, šli a svými těly vyčistili iráňská minová pole. Irák na druhé straně využíval bojových plynů. Tato bojová taktika ovšem nebyla namířena pouze proti úhlavnímu nepříteli, nýbrž i proti vlastnímu kurdeckému obyvatelstvu. Nejbolestivějším zásahem za použití bojového plynu byl útok na kurdecké iráňské město Halabďa v březnu 1988. Plynový útok si vyžádal pět tisíc lidských životů, z nichž byly často ženy a děti; přes deset tisíc lidí bylo zraněno s trvalými následky. Válka se neobešla bez oboustranného bombardování měst a Irák následně zahájil útoky na iráňské ropné plošiny a tankery, na což Teherán ihned odpověděl stejnou měrou. Britská pojišťovna Lloyd's uvedla, že podle jejích údajů bylo zničeno pět set plavidel, při čemž na nich zahynulo více než čtyři sta námořníků. Během iráňských leteckých útoků na iráňské ropné tankery bylo zasaženo velké množství kuvajtských lodí, což vedlo k intenzivnějšímu mezinárodnímu apelu na Írán k ukončení bojů. V této chvíli bylo nutné zajistit, aby se lodě z neutrálních zemí plující do iráňských přístavů plavily bezpečně a nebyly nijak ohrožovány.

³¹ BAER, R., *Jak naložit s ďáblem: Íráňská velmoc na vzestupu*, s.

Ochranu zajišťovaly Spojené státy a Sovětský svaz.³² Tato ochranná role ovšem nebyla jedinou, kterou SSSR a USA během Irácko-iránské války sehrály.

Do posledního listopadu se zdálo, že americká vláda je jediným důležitým dodavatelem zbraní, který je opravdu zapojen do blokování prodeje zbraní Íránu. Američtí úředníci se snažili přesvědčit západní Evropu a politiky Třetího světa ke spolupráci s proti-iránskou vládou iniciovanou v roce 1979 prezidentem Carterem, které se později začalo říkat Spolehlivá operace. Mezi lednem 1985 a červencem 1986 předvolalo americké ministerstvo spravedlnosti více než 71 osob k soudu za pokus o pašování zbraní do Íránu. Ale vnitřní boj mezi iránskými vůdci zapříčinil překvapivé odhalení toho, že zbraně odesílány do Íránu byly americké; a to na popud vysoce postavených amerických úředníků a se souhlasem samotného prezidenta Reagana, a to přinejmenším při třech příležitostech mezi zářím 1985 a říjnem 1986. Tento fakt samozřejmě rozvířil značné nepokoje v americké vládě a nesl spoustu dalších skrytých informací. (S touto aférou osmdesátých let se ale v nadcházející kapitole dále detailně seznámíme, nyní dejme ještě prostor konfliktu Iráku s Íránem.) Nicméně vojenská výbava doručená z USA představovala pouze nepatrný podíl z prodeje zbraní válečníkům Irácko-iránské války. V tento moment válka trvala více než šest let a za tu dobu výrazně ovlivnila mezinárodní trh se zbraněmi. Výskyt během období, kdy ostatní po zbraních poptávali, byl relativně nízký, válka živila nové dodavatele a oživila oba trhy se zbraněmi – legální a soukromý ilegální. Nevyrovnané chování mezi Sovětským svazem a Spojenými státy americkými, dokud byly nejdůležitějším dodavatelem zbraní do Třetího světa, tlačilo Írán a Irák čím dál více ke komerčním zdrojům, včetně mnohých zdrojů ze zemí Třetího světa. Obě země měly během války dostatek dodavatelů zbraní, přísun těchto zbraní měl svůj podstatný význam. ... Jediné, o co stál Írán, bylo zastavení bojů. V tomto období to ovšem bylo pro Irák nepřijatelné; hlavním

³² Válka mezi Irákem a Íránem, *Moderní dějiny.cz* [cit. 19.11.2014].

iránským cílem bylo svržení irácké vlády. Za Irákem stály konzervativní arabské státy – Kuvajt, Saúdská Arábie, Spojené arabské emiráty (viz. obr. 17), a Irák měl dostačující zdroje na to, aby v boji ještě nějaký čas pokračoval. Pro Irák byla druhým nejdůležitějším dodavatelem Francie, mezi další patřily Brazílie, Španělsko a Itálie. Irák byl tedy ve válce už od začátku s arzenály plnými zbraní, kritický byl ovšem nedostatek náhradních dílů. ... Celkový dovoz zbraní do Íránu od srpna 1980 byl vyšší než 10 milionů dolarů, zatímco Irák dovezl v hodnotě o 30 milionů více. Jedna třetina nákupů byla od soukromých poskytovatelů, zbytek pocházel od společností kontrolovaných vládním dohledem nad produkcí zbraní nebo přímo od vlád samých. Pokud by mezi Irákem a Íránem nastal mír, nebylo by samozřejmě nic, na čem by nelegální obchodníci se zbraněmi mohli vydělat. Je sice těžké nesledovat nic jiného než padlé na bitevním poli, nicméně překupníci zbraní z toho pouze profitovali. Na druhou stranu se zdálo, že jednotlivé vlády mezi sebou uzavřely sázku o zastavení lidského utrpení, snížení rizika zvyšujícího se nebezpečí a znovuotevření dvou zemí pro export civilního zboží. Ve srovnání s ekonomikou pobídky prodeje zbraní byl nicméně politický zájem o zastavení války slabý a pohotovost nových dodavatelů ho ještě více podkopávala. Ani Valné shromáždění OSN a Rada bezpečnosti nedokázaly vytvořit společnou akci na zastavení průtoku zbraní.³³

3.3. Postoj světových velmocí k aktérům války a válce jako takové

Nepřátelství vůči Spojeným státům a celkový protizápadní postoj byly hlavní podstatou iránské zahraniční politiky od roku 1979. Právě i z toho důvodu stály Spojené státy na straně Iráku, ostatně jako většina západních zemí. Irák byl navíc podporován také ze strany Sovětského svazu, což se promítlo především

³³ *Bulletin of Atomic Scientists – A magazine of science and World affairs*, svazek 43, č. 5.

na výbavě irácké armády, jejíž výzbroj pocházela výhradně ze Sovětského svazu. Výjimečně byl Irák zásobován také zbraněmi z Francie. Je tedy evidentní, že iránská islámská revoluce ve své době vystrašila jak Západ, který představoval demokracii, tak komunisty na východě. Nutno navíc podotknout, že západní demokracie i sovětský komunismus představují jasný sekularismus, přičemž demokracie hájí v otázce náboženství neutralitu, zatímco komunismus vůči němu vystupuje destruktivně. Postoj většiny zemí k revolučnímu Íránu v dané době se vyznačoval sporem mezi sekulárním liberalismem a islámským fundamentalismem, v čemž můžeme spatřovat jakési základy klíčového konfliktu současného světa. Fundamentalismus může snadno přejít ve fanatismus, jehož černobílý pohled na svět může být hrozbou pro okolní svět.³⁴ Původcem agrese byl tehdy jasně Irák, nicméně i přesto byl finančně podporován mnohými státy Perského zálivu. Na druhé straně měl Írán podporu například ze Severní Korei, a i když se západní země jednohlasně přikláněly k iráckému režimu Saddáma Husajna, cílem západních zbrojovek byl především celkový zisk. Během války tedy zásobovaly obě země. Můžeme si to jasně ukázat na příkladu neutrálního Rakouska, kde se v té době dceřinná společnost Noricum státního ocelářského koncernu VOEST dostala do velkých dluhů a potřebovala tudíž získat nové zakázky. Manažeři Noricumu tedy koupili povolení na výrobu kanonů. Toto povolení jim bylo uděleno kanadskou společností Gerald Bull. Následně tedy započala výroba dalekonosného kanonu GHN-45, kdy číslovka měla značit vzdálenost doletu jeho střely v kolimotrech. Rakousko v té době podepsalo smlouvu, podle které nesmělo vlastnit žádná zbraňová zařízení, nicméně ani tento fakt nezastavil výrobu kanonů ve firmě Noricum, o které byl samozřejmě po jejich vyrobení velký zájem. Mezi kupce se začátkem 80.let zařadil také Saddám Husajn, který byl v té době v krvavé válce s Íránem, a protože už tak Rakousko porušovalo předpisy smlouvy, která navíc

³⁴ HUBINKOVÁ, Z. A KOL., *Psychologie a sociologie ekonomického chování*, s. 56.

zakazovala export zbraní do válčících zemí, děla se oficiálně vyvážela do Jordánského království, odkud byla dále exportována do místa určení, tedy do Iráku. Írán si ovšem následně stěžoval na dodávání rakouských zbraní do Iráku a manažeři Norica se rozhodli zaslat 200 kanonů i pro íránskou stranu, v tomto případě oklikou před Libyi. Díky íránsko-iráckému konfliktu a zásobování válčících stran dostalo 1600 lidí z hospodářsky slabého horního Štýrska práci, a toto zásobování skončilo až v roce 1986. “³⁵

3.4. Výsledek války a dopad na jednotlivé země

„Převážně kvůli svému trvání tato válka zaujala třetí místo mezi světovými konflikty. Ekonomické výlohy se vyšplhaly až k 500 milionům dolarů ve zbraních, ničivosti a poklesu příjmů. Krvavý konflikt se vlekl, avšak žádná z bojujících zemí nedokázala strhnout vítězství na svou stranu. V červenci 1987 přijala Rada bezpečnosti OSN rezoluci vyzývající k ukončení války. Írán ji nejprve odmítl, po nových ofenzivách Iráčanů se však rozhodl podvolit. Mír byl uzavřen 20. srpna 1988, země však obnovily diplomatické styky až o dvanáct let později. Ve válce zahynul milión a půl lidských bytostí (ba možná i více) a další statisíce utrpěly zranění. Přitom výsledek války byl vlastně nulový: předválečné hranice zůstaly zachovány. Irák však stál na pokraji bankrotu.“³⁶ Je těžké posoudit, jestli by výroba obtížněji sehnatelných zbraní zastavila válku, nicméně soudě dle předešlých válek, jako třeba mezi Indií a Pákistánem, Ugandou a Tanzanií, a na Blízkém Východě, to spíše vypadá, že nepřátelské akce mohly být zastaveny už před dávnou dobou.³⁷ Na počátku devadesátých let se ovšem role Iráku a Íránu vyměnily, když v roce 1990 Irák provedl invazi do Kuvajtu (viz. obr. 18). Západní mocnosti nyní Irák

³⁵ Válka mezi Irákem a Íránem, *Moderní dějiny.cz* [cit. 19.11.2014].

³⁶ Válka mezi Irákem a Íránem, *Moderní dějiny.cz* [cit. 19.11.2014].

³⁷ *Bulletin of Atomic Scientists – A magazine of science and World affairs*, svazek 43, č. 5, s. 42.

považovaly za vyvržence, kterým do této chvíle byl spíše revoluční Írán; a tato irácká akce proti sobě samozřejmě vyvolala vlnu nesouhlasů.³⁸ Reakce na Íránsko-iráckou válku byla nápadně odlišná od celosvětové odpovědi na válku v Biafře před téměř dvaceti lety. Tam zprávy o prodeji zbraní válčícím stranám vyvolaly otevřené protesty a vedly k silné kontrole vývozu zbraní v mnohých dovážejících zemích. Na rozdíl od toho Íránsko-irácká válka vedla k uvolnění kontroly. Tradiční zásobitelé v západní Evropě, USA a SSSR provedli striktnější kontrolu než dodavatelé z Třetího světa, východní Evropy a noví dodavatelé ze západní Evropy. Nicméně celkově vlády snížily kontrolu a účast v prodeji zbraní v těchto letech.³⁹

„Se skončením studené války přestali být islamisté pro Západ zajímaví a navíc se ukázali i jako značně nevypočitatelní. Naopak pro radikální islamisty teď už představují Američané opět hlavně jen povrchní psy, kteří navíc přestali posílat dolary a raketometry Stinger (určitě ale bylo prozíravé s nimi spolupracovat v boji proti komunismu; to ale bylo zhruba vše, co se dalo na jejich hodnotách najít společného.“⁴⁰

4. Aféra Írán-Contra a její politické pozadí

Termínem aféra Írán-Contra (jinak také Irangate) se rozumí politický skandál z roku 1986, který se týkal tajného prodeje zbraní USA do Íránu. Výnosy z prodeje zbraní byly použity úředníky k tomu, aby v Nicaragui poskytly služby armády USA antikomunistickému hnutí Contras (viz. obr. 19, 20). To vše přes

³⁸ Válka mezi Irákem a Íránem, *Moderní dějiny.cz* [cit. 19.11.2014].

³⁹ *Bulletin of Atomic Scientists – A magazine of science and World affairs*, svazek 43, č. 5, s. 45.

⁴⁰ WEIGL, J., O., ŠLECHTA, E., GOMBÁR, Z., MÜLLER, J., EICHLER, M., BEDNÁŘ, R., JOCH, M., ČEJKA, P., BARŠA, J., FINGERLAND, L., HENEK, P., JANOUŠEK, T., PLHOŇ, *Arabské jaro rok poté: Naděje, nebo zklamání?*

přísný zákaz amerického kongresu⁴¹, a i přesto, že od roku 1981 USA sponzorovaly opozici proti rebelům z hnutí Contra. Tento sponzoring byl součástí dlouhodobého plánu na ochranu zemí Latinské Ameriky, které vpouštěly na svá území členy jednotek SSSR. Jedná se o velmi složitou záležitost, která zahrnuje několik ilegálních zákroků uvedených do pohybu nejvyššími autoritami ve Spojených státech amerických. Jejich jednání zašlo až tak daleko, že vláda obešla veškerá pravidla zákona.⁴² Irangate byl znepokojivý především proto, že v jeho akcích byl zahrnut personál Bílého domu. Jednalo se o akce, u kterých bylo téměř nemožné, že by do nich nebyl zapojen tehdejší prezident Spojených států Ronald Reagan (viz. obr. 21).⁴³ Celá aféra začala operací na osvobození sedmi amerických rukojmí, kteří byli drženi Armádou strážců islámské revoluce.⁴⁴ Bylo plánováno, že Izrael bude zasílat zbraně do Íránu, USA pak nahradí Izrael, a tak získají izraelskou platbu. Íránské autority přislíbily, že udělají, co bude v jejich silách, aby dosáhly propuštění amerických rukojmí.⁴⁵

4. 1. Prvopočátek aféry

„U zrodu aféry stála občanská válka v Libanonu. Proiránská šitistická radikálové začali v zemi unášet americké občany a v březnu 1984 se jim dostal do rukou dokonce šéf bejrútské pobočky CIA, William Buckley. Tak se zrodil plán na dodávky zbraní Íránu výměnou za propuštění zajatých Američanů. V několika etapách pak USA dodaly Íránu přes Izrael více než tisíc protitankových a protiletadlových střel, které Íránci potřebovali ve válce s Irákem.“⁴⁶ Celá

⁴¹ JEWELL, J. J., C. A., LINDBERG, S. E., THOMPSON, E., MCKEAN, R. MCKINZEY, L., COSTA, *Oxford Dictionary*, s. 332.

⁴² CROWDY, T., *Military misdemeanors: Corruption, incompetence, lust and downright stupidity*, s. 250.

⁴³ HOGAN, J., *The Reagan years: The record in presidential leadership*, s. 83.

⁴⁴ KLOBUCHAR, L., E. J., CARTER, S., KESSELRING, *The Iran-Contra affair: Political scandal uncovered*, s. 57.

⁴⁵ Reagan's mixed White House legacy, *BBC News – Americas*.

⁴⁶ Aféra Irangate snížila popularitu Ronalda Reagana, *Česká televize – Svět*.

operace nabrala rychlého konce, neboť bylo vyměněno a propuštěno jen nepatrné množství rukojmí; z důvodu tohoto činu libanonských extrémistů operace zkrachovala⁴⁷ poté, co ji se souhlasem íránské vlády zveřejnil v listopadu 1986 libanonský týdeník al-Širá.⁴⁸ Všechny finanční výtěžky z tohoto prodeje byly společně s armádou poskytnuty Contras, protirevolučním silám zaštiťovaným Centrálním vládním úřadem zpravodajských služeb, k tomu, aby byly schopny svrhnout Sandinisty, kteří přebírali kontrolu nad kompletní vládou v Nikaragui – byla to v podstatě tajná podpora války proti tomu, na co bylo pohlíženo jako na komunistickou hrozbu. Důvod, proč celá tato operace byla držena v tajnosti, byl ten, že porušovala kongresové ustanovení z počátku osmdesátých let známé jako Bolandův dodatek, jenž prohlašuje za nezákonné jakékoliv vládní zastoupení v militantní podpoře Nikaragui. Nicméně administrativa amerického prezidenta Reagana patrně obešla zákon za využití Rady státní bezpečnosti, aby tajně obdržela finance z jakéhosi třetího zdroje, které činily něco kolem třiceti čtyř milionů dolarů. Většina příjmu pocházela se Saúdské Arábie. Brzy poté, co bejrútský magazín zveřejnil informaci o prodeji zbraní v listopadu 1986, prezident Reagan reagoval tvrzením o značně minimalizovaném rozsahu transportu zbraní do Íránu a popřením, že by kdy byly použity jako platba za rukojmí.⁴⁹

4. 2. Klíčové osoby

Hlavní postavou celého konfliktu, která stála ve středu dění, byl mnohokrát vyznamenaný Oliver North, podplukovník americké námořní pěchoty (viz. obr. 22). Zastával také funkci poradce národní bezpečnosti, v rámci které řídil tajné operace. V těchto operacích se zaměřoval především na zisk z prodeje zbraní

⁴⁷ Aféra Irangate snížila popularitu Ronalda Reagana, *Česká televize – Svět*.

⁴⁸ EHTESHAMI, A., *After Khomeini: The Iranian second republic*, s. 32.

⁴⁹ DEL FRANCO JR., F. J., *50 Favs of the '60s '70s '80s*, s.163-164.

Íránu, který měl být určen na podporu nikaraguiských povstalců. Ovšem v roce 1986 podepsal prezident Reagan zákon, který zakazoval jakékoliv dodávky zbraní, mimo jiné i do Íránu. Zákon byl podepsán poté, co Kongres odhlasoval zrušení podpory nikaraguiským jednotkám Contras. Jak se ale později ukázalo, Northovo počínání schválil Robert McFarlane, který zastával post poradce pro otázky národní bezpečnosti. Další, kteří byli velmi dobře seznámeni s Northovým počínáním, byli nástupce McFarlane admirál John Poindexter a William Casey, tehdejší ředitel CIA. Když byla tato aféra odhalena, McFarlane spáchal sebevraždu, ovšem neúspěšně, Poindexter se zřekl své funkce, North byl propuštěn a Casey odešel ze CIA údajně kvůli svým zdravotním důvodům. Ten dokonce popřel, že by byl s celým případem jakkoliv propojen. Výsledkem vyšetřování tedy bylo celkem šest obvinění, z nichž tři připadly na hlavu Olivera Northa, jehož odsouzení bylo ale později zrušeno.⁵⁰ Jak uvedlo BBC, Bílý dům pomohl Oliveru Northovi opustit vězení, do kterého byl vsazen za svou účast v aféře Írán-Contra. Bývalý vietnamský veterán byl usvědčen z přečinů, které byly úzce spjaty s nelegální USA podporou Contra v Nicarague v 80. letech. Byl odsouzen k tříletému vězení, byl mu udělen trest v podobě dvanácti set hodin veřejně prospěšných prací a dále byl nucen zaplatit pokutu ve výši sto padesáti tisíc amerických dolarů. Bývalý podplukovník měl také svůj pravidelný roční důchod, který dělal celých 23 tisíc dolarů. Ten byl ale pozastaven po dvaceti letech ve službách amerického námořnictva, a Northovo držení jakéhokoliv federálního úřadu bylo zrušeno. North byl shledán vinným z falšování a ničení dokumentů, bránění Kongresu a z přijetí daru ochrany svého domu ve Virginii. Projevil své výčitky svědomí se slovy: „*Uvědomuji si, že jsem udělal mnoho chyb, které vedly k mému usvědčení ze závažného trestného činu...a já truchlím každý den.*“ Když tento skandál vyšel v listopadu 1986 najevo, prezident Reagan Northa propustil z funkce. Northův šéf, poradce pro národní bezpečnost,

⁵⁰ Aféra Irangate snížila popularitu Ronalda Reagana, *Česká televize – Svět*.

Robert McFarlane, byl pokutován a odsouzen k trestu veřejně prospěšných prací poté, co tak rozhodlo jeho soudní řízení.⁵¹ „*Nejasnou roli hrál v aféře Reaganův nástupce, George Bush starší. Reaganův viceprezident pod přísahou vypověděl, že o ničem nezákonném nevěděl. Jeho tvrzení však bylo často zpochybňováno. Morálně rozporuplná byla aféra v Izraeli, který považuje Írán za jednoho ze svých největších nepřátel a spolu s USA v 80. letech podporu tamního náboženského režimu důrazně odsuzoval.*“⁵²

4. 3. Vyšetřování

Vyšetřování případu se ujala komise, kterou ustavil sám prezident Reagan, a v jejímž čele stál bývalý republikánský senátor John Tower. Komise se následně ve své zprávě usnesla, že značná část odpovědnosti připadá i na samotného Reagana a jeho nedbalé řízení vlády.⁵³ Ke konci roku 1986 Reagan přiznal, že po dobu osmnácti měsíců tajné diplomacie pomáhal osvobodit americké rukojmí a souhlasil také s dohodou, která povolila poskytování určitého počtu amerických vojáků do Íránu. Nicméně je známo, že z této dohody vzešel značný výtěžek, který tajně putoval ke skupině Contra.⁵⁴ „*Na jaře a v létě 1987 vysílala televize výsledky společné vyšetřovací komise Sněmovny reprezentantů a Senátu, která odhalila předivo finančních a diplomatických transakcí. Výsledky potvrdily Reaganovo tvrzení, že nevěděl o poskytnutí finanční pomoci nikaragurským povstalcům, ale zároveň popřely jeho dřívější tvrzení, že prodej zbraní Íránu měl otevřít nové diplomatické cesty, nikoli vykoupit svobodu amerických rukojmí.*“⁵⁵ Reaganova manželka po určité době uvedla, že Reagan byl oklamán právě těmi lidmi, kterým důvěřoval nejvíce, což byli vysoce

⁵¹ 1989: Irangate kolonel avoids prison, *BBC On this day 1950 – 2005*.

⁵² Aféra Irangate snížila popularitu Ronalda Reagana, *Česká televize – Svět*.

⁵³ Aféra Irangate snížila popularitu Ronalda Reagana, *Česká televize – Svět*.

⁵⁴ TRAHAIR, R. C. S., *Encyclopedia of Cold War espionage, spies, and secret operations*, s. 134

⁵⁵ Aféra Irangate snížila popularitu Ronalda Reagana, *Česká televize – Svět*.

postavení muži americké vlády. Právě ti se podíleli na tajném dodávání zbraní do Íránu výměnou za výtěžky, které byly zasílány do Nikaragui ve prospěch jednotek Contras. Nakonec byl ale kritizován sám prezident za svolení k militantní podpoře Íránu.⁵⁶ Přestože prezident Reagan nakonec přijal plnou odpovědnost, není žádný spolehlivý zdroj, ze kterého bychom mohli vyvodit, že on sám nebo viceprezident Bush měli přímé vědomí o rozptýlení finančních prostředků mezi Contras, a že spáchali jakýkoliv zločin. Koneckonců byl to North a další podřízení, na které bylo podáno obvinění a kteří byli následně potrestáni.⁵⁷

4.4. Počátek Reaganovy vlády a období Irangatu

Reagan od samého počátku zastával názor, který byl zásadně proti terorismu. „*Věřím, že je nejvyšší čas na to, aby civilizované země světa daly jasně najevo, že na zemi není místo pro terorismus,*“ tak začal svůj proslov v prezidentské debatě v říjnu roku 1980. „*Nebude se vyjednávat s teroristy jakéhokoliv typu.*“⁵⁸ Přesto, že Reagan byl tohoto názoru, aféra Irangate v jeho druhém funkčním období byla v naprostém rozporu s tím, co celá léta prosazoval. Svůj politický nedostatek, který sehnal v aféře Irangate svou roli, později popsal jako nejsmutnější den své prezidentské kariéry, nebo možná vůbec nesmutnější den v celém svém životě. „*Je to region, kde má nenávisť své kořeny, které sahají až do dávné historie,*“ uvedl žalostně Reagan v jedné ze svých pamětí. „*Je to místo, kde nesmyslné prolévání krve ve jménu víry pokračuje již od biblických dob, a kde jsou události moderní doby navždy poznamenávány závažnými událostmi minulosti, od exodusu po holocaust.*“⁵⁹

⁵⁶ Aféra Irangate prezidenta oslabila, *Hospodářské noviny*.

⁵⁷ DEL FRANCO JR., F. J., *50 Favs of the '60s '70s '80s*, s.164.

⁵⁸ EHRMAN, J., M. W., FLAMM, *Debating the Reagan presidency*, s. 102.

⁵⁹ EHRMAN, J., M. W., FLAMM, *Debating the Reagan presidency*, s. 104.

16. 3. 1985 bylo v Libanonu příměří. Ten den byl ale unesen skupinou ozbrojenců první sekretář politické sekce americké ambasády William Buckley. Ozbrojenci totiž věděli, že Buckleyův diplomatický titul byl pouhou zástěrkou jeho opravdového zaměstnání. Buckley byl ve skutečnosti šéfem stanice CIA. Ještě dva dny před tím se Reagan domníval, že se schyluje k mírovým plánům na Blízkém Východě. Jordánský král Hussein ale překvapil Bílý dům bodavým útokem na roli USA právě na Blízkém Východě. V rozhovoru pro magazín The New York Times Hussein uvedl: „Nyní si uvědomuji, že principy pro USA nic neznamenaají, a že převládají pouze krátkodobě vazby. Věci vidíme následujícím způsobem. Izrael je naše země. Je to otázka cti americké morálky a politické podpory. Vy jste si už evidentně vybrali a vaší volbou je Izrael. To znamená, že nemáte žádnou naději něčeho dosáhnout.“ Prezident Reagan na tuto zprávu reagoval velmi rozzlobeně a zákon o zasílání amerických zbraní na Blízký Východ, který dříve nechal ustanovit, byl stažen zpět.⁶⁰

5. Vztahy mezi velmocemi po válce a v současné době

Současné americko-iránské vztahy se týkají především ropného obchodu, vzhledem k tomu, že blízkovýchodní oblast je na ropné zdroje bohatá. Stále je ale největším iránským odběratelem ropy Čína.⁶¹ Dnes už bývalý iránský prezident Mahmúd Ahmadínežád vystupoval po celou dobu své prezidentské funkce proti Spojeným státům americkým, přičemž se snažil omezit jejich finanční a fiskální politiku.⁶² Jelikož Írán přestal vyvážet ropu, do Íránu přestala proudit americká měna a dolary byly následně nahrazeny eury a jeny. Vzhledem k tomu, že dolarový kurz začal klesat a vztahy mezi Teheránem a Washingoten

⁶⁰ REEVES, R., *President Reagan: The triumph of immigration*, s. 214.

⁶¹ Currency Warfare: What are the real targets of the E. U. Oil embargo against Iran?, *Global Research*.

⁶² RICKARDS, J., The financial war against Iran, *U. S. News*.

začaly být vypjaté, snížil Írán svou závislost na dolarech. Klesající kurz americké měny trápí producenty ropy, jelikož vede ke zvyšování cen surové ropy a snižuje validitu měnových zásob. Bývalý prezident Íránu Mahmud Ahmadínežád dokonce mluvil na summitu OPEC, který se konal v Saúdské Arábii, o dolaru jako o bezcenném kusu papíru. Celkově jsou tedy vztahy mezi oběma velmocemi, USA a Íránem, velmi napjaté.⁶³ Již v předchozích letech, po druhé Válce v Zálivu v roce 2003, kdy Amerika intervenovala do Iráku, bylo administrativě George Bushe i jemu samotnému vyčítáno, že Irák byl v 80. letech spojencem Spojených států amerických. Ale spojení jsou v mezinárodní politice velikou proměnnou a ve spojitosti s ropou podnikají země určité taktické a strategické tahy. Henry Kissinger se dokonce nechal slyšet, že by bylo nejlepší, kdyby v Íránsko-irácké válce prohrály oba státy. Podle toho tedy můžeme považovat hlavní strategický cíl Ameriky v dané oblasti za neměnný. Prioritou USA je oslabení Íránu i Iráku, aby tak Spojené státy získaly co největší kontrolu nad ropnými zdroji. Nehledě na to, že USA pojaly podezření, že se Írán pokouší o výrobu jaderných zbraní ve spojitosti s jaderným programem, a že podporuje ší'itské povstalce v boji proti mezinárodní koalici, což Írán razantně popírá.⁶⁴

Ani po jistém časovém odstupu se vztahy mezi Íránem a USA neuklidnily, naopak se politiky obou zemí dostaly do dalšího sporu v roce 2009, což vedlo k nutnému vyjednávání, jehož prostředníkem bylo Švýcarsko. A to z toho důvodu, že Írán neudrží diplomatické styky s USA. Spor mezi zeměmi v roce 2009 vznikl kvůli překročení irácko-iránských hranic třemi americkými příslušníky. Přesto, že Spojené státy deklarovaly, že Američany překročili hranice nevědomě, Írán je toho názoru, že překročení hranic mělo své postranní úmysly, za které byli následně tři američtí příslušníci uvězněni v teheránské

⁶³ Írán dolary za ropu už nechce, jsou to prý bezcenné kusy papíru, *Novinky CZ*. [cit. 19. 11. 2014]

⁶⁴ Írán dolary za ropu už nechce, jsou to prý bezcenné kusy papíru, *Novinky CZ*. [cit. 19. 11. 2014]

věznici Evín a následně měli být souzeni. Prezident Ahmadínežád byl ochoten vyjednávat s americkou vládou prostřednictvím Švýcarska, jehož diplomaté kontaktovali Američany naposledy v říjnu 2009. Výsledkem dohody byla výměna a propuštění těchto tří amerických zajatců za zatčené Íránce, které zatkli přímo sami Američané, nebo je USA nechaly zatknout na území Evropy. Ahmadínežád ovšem neurčil počet zatčených Íránců a dokonce ani neuvedl, o jaké Íránce přesně se jedná. Mimo jiné ale uvedl, že je Írán ochoten vyvézt část ze svého uranového bohatství, kvůli kterému se vyvinul mezinárodní konflikt s Íránem, a které by následně mělo být vyměněno za jaderné palivo. Otázka výměny jaderného paliva je ovšem stále otevřená, neboť byl tento návrh představen mezinárodnímu společenství již před mnoha lety, a do teď se nenašla jediná země, která by k tomuto návrhu nepřistupovala skepticky a přijala ho. Zahraniční politiky se totiž obávají, že pokud bude mít Írán dostatečné množství jaderného paliva, začne pracovat na výrobě jaderné bomby. Tuto myšlenku ale Írán vyvrací tvrzením, že na výrobu jaderných zbraní nepomýšlí, nicméně je ale v jeho právu rozvíjet a pracovat na tom, co má s jadernou energetikou co do činění.“⁶⁵

⁶⁵ Írán propustí americké turisty, ale jen výměnou za své vězně v USA, *Lidovky.cz* [cit. 19.11. 2014]

Závěr

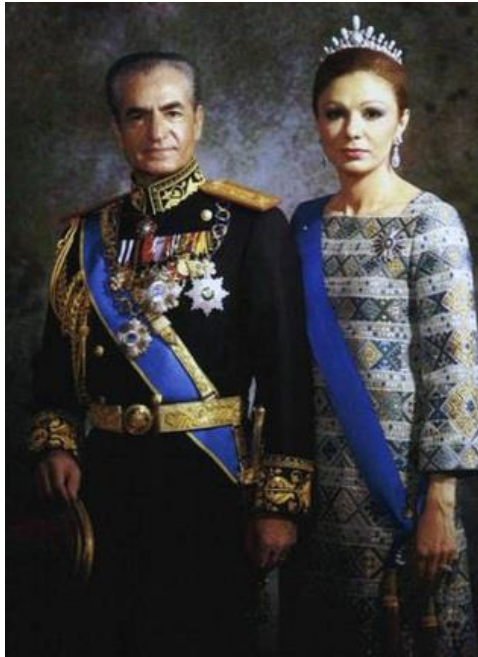
Tato práce byla shrnutím patrně té nejbolestivější dekády moderních dějin pro Írán. Objasnila ta nejdůležitější fakta spojená s nejdůležitějšími íránskými událostmi dané doby, a poukázala mimo jiné i na to, že i když pominulo více jak dvacet let, nevraživost mezi státy panuje i nadále. Tuto skutečnost bohužel osobně shledávám jako smutný osud a největší slabinu současného Blízkého východu, neboť konfliktů a válek v této oblasti stále jen přibývá; lidé se nepoučili z chyb předešlých generací a jejich počínání přináší další a další oběti. Přitom je důležité podotknout, že i většina soudobých (nejen) blízkovýchodních konfliktů vzniká a zaniká obdobně jako zmiňovaná Íránsko-irácká válka: konflikt pro nic, kdy nejde o závažné civilizační problémy, nýbrž předmětem konfliktu je pouze otázka rozmaru a chvilice autority, a který končí takřka bez významného výsledku, pouze po sobě zanechává nespočet obětí, jak lidských, materiálních, tak i finančních.

Dle mého názoru by měly (opět nejen) blízkovýchodní autority zařadit do svých způsobů vlády i značnou část osvícenství a pokory, méně mocenského i materialistického chvilice a celkové zatvrzenosti, neboť jinak se chyby minulé doby budou opakovat stejně, nebo v ještě mnohem větším měřítku.

Přes to, že od Íránské islámské revoluce a od Íránsko-irácké války uběhlo již několik desítek let, blízkovýchodní státy, především státy Arabského poloostrova a Perského zálivu, jsou stále v obavách z přenesení revolučních a válečných konfliktů a nepokojů na jejich území. Přeci jen je faktem to, že se tyto události nestaly před tak dlouhou dobou, aby dočista upadly v zapomnění.

Seznam obrázků

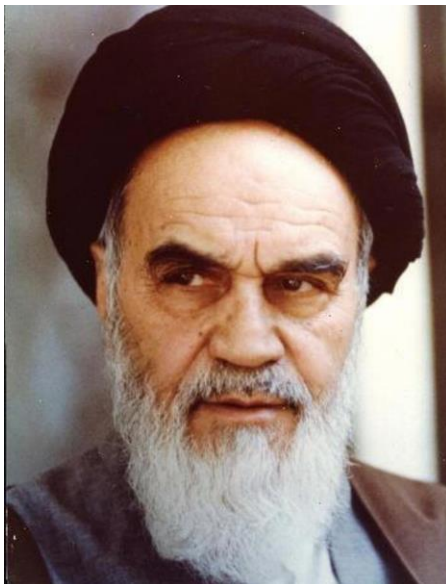
Obrázek 1.....	36
Obrázek 2.....	36
Obrázek 3.....	37
Obrázek 4.....	37
Obrázek 5.....	38
Obrázek 6.....	38
Obrázek 7.....	39
Obrázek 8.....	39
Obrázek 9.....	40
Obrázek 10.....	40
Obrázek 11.....	41
Obrázek 12.....	41
Obrázek 13.....	42
Obrázek 14.....	42
Obrázek 15.....	43
Obrázek 16.....	43
Obrázek 17.....	44
Obrázek 18.....	44
Obrázek 19.....	45
Obrázek 20.....	45
Obrázek 21.....	46
Obrázek 22.....	46

Obrázek 1

Réza šáh Páhlaví se ženou

Zdroj: http://en.wikipedia.org/wiki/Iranian_Revolution

Obrázek 2

Íránský revoluční vůdce ajatolláh Seyyed Ruhollah Musavi Khomeini

Zdroj: http://www-personal.umich.edu/~rraham/ayatollah_khomeini.html

Obrázek 3

Duchovní vůdce Íránu ajatolláh Alí Chameneí

Zdroj: <http://zahranicni.ihned.cz/c1-61218400-chamenei-iran-teheran-teokracie-miliardy-moc>

Obrázek 4

Akbar Hášemí Rafsandžání

Zdroj: http://zpravy.idnes.cz/foto.aspx?foto1=STF2c7be0_p200907160952801.jpg

Obrázek 5

Saddám Husajn – irácký prezident 1979-2003

Zdroj: <http://www.mirror.co.uk/news/world-news/french-alps-shootings-why-was-victim-saad-1478542>

Obrázek 6

Íránská armáda v přítomnosti šáha Páhlavího

Zdroj: <http://iranpoliticsclub.net/photos/U21-Pahlavi1/index.htm>

Obrázek 7

Íránské revoluční davy

Zdroj: http://en.wikipedia.org/wiki/Iranian_Revolution

Obrázek 8

Chomejního revoluční projev

Zdroj: <http://www.alalam.ir/gallery/1673124>

Obrázek 9

Revoluční davy – Írán 1979

Zdroj: <http://www.alalam.ir/gallery/1673124>

Obrázek 10

Vlajka Hizballáh

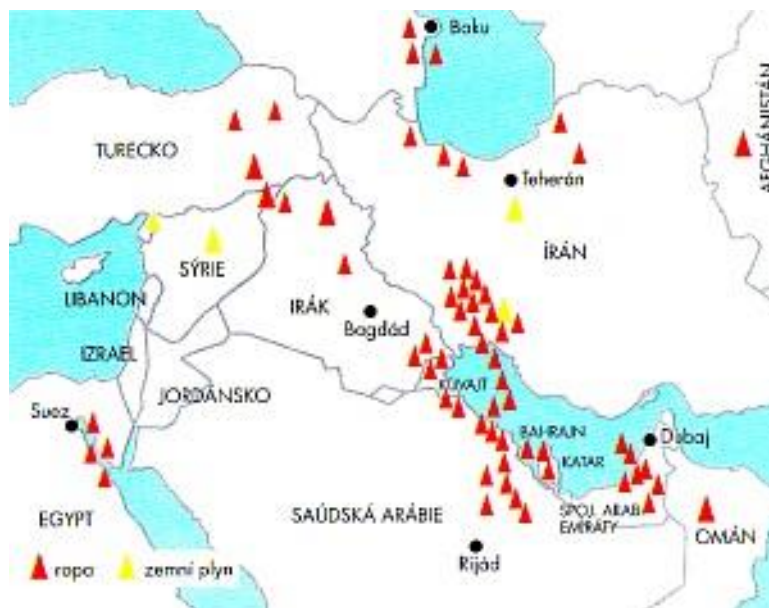
Zdroj: <http://forum.valka.cz/topic/view/42817>

Obrázek 11

Příslušníci Hizballáh

Zdroj: <http://www.armadninoviny.cz/oficialne-bojovnici-hizballahu-v-syrii.html>

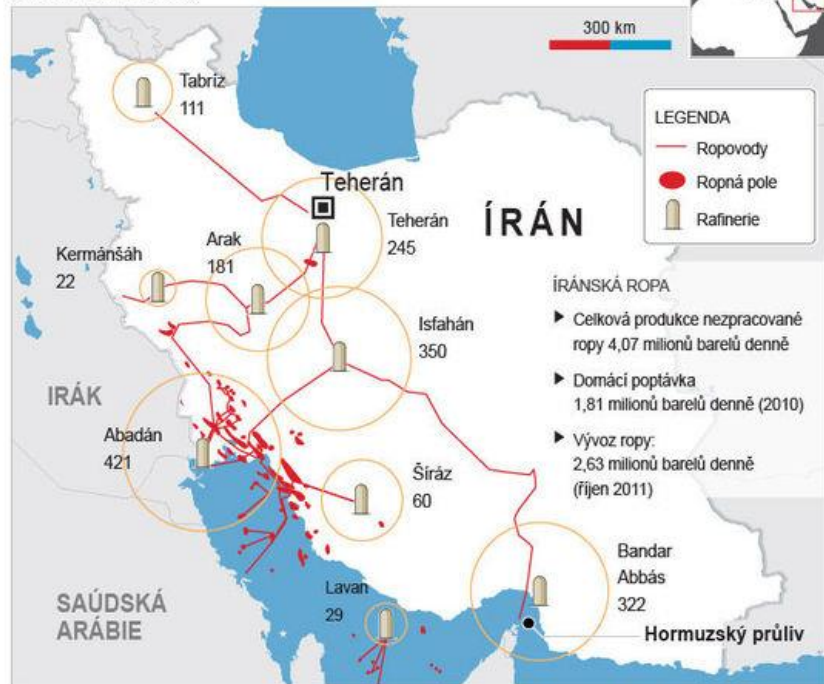
Obrázek 12

Ropná naleziště

Zdroj: http://www.cez.cz/edee/content/file/static/encyklopedie/encyklopedie-energetiky/02/ropa_4.html

Kde se těží a zpracovává íránská ropa

ÍRÁNSKÁ ROPNÁ POLE A KAPACITA ZPRACOVÁNÍ ROPY V RAFINERIÍCH
(v tisících barelů denně)

Obrázek 13

Zdroj: <http://zpravy.aktualne.cz/zahranici/konflikt-s-iranem-o-ropu-a-jadro-hormuzsky-pruliv/r~i:gallery:24456/r~i:photo:439478/>

Obrázek 14

Provincie Chūzestán, Írán

Zdroj: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Ch%C3%BAzist%C3%A1n>

Obrázek 15

Univerzita Mustansiriya, Irák

Zdroj: <http://www.tomchao.com/me/me9.html>

Obrázek 16

Íránsko-irácká válka, boje v zákopech

Zdroj: <http://muftah.org/attacking-iran-lessons-from-the-iran-iraq-war/#.VRgIufysUdk>

Obrázek 17

Mapa Blízkého východu

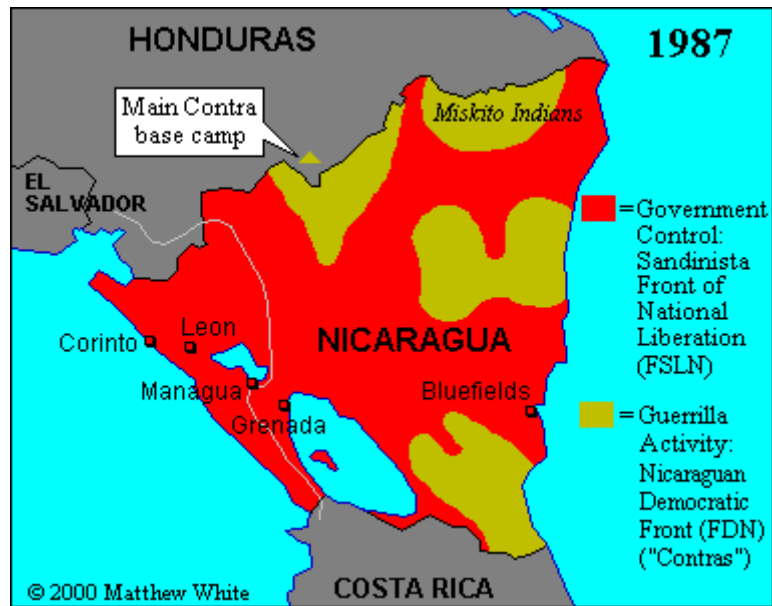
Zdroj: <http://www.booked.cz/hotels/middle-east>

Obrázek 18

Operace Pouštní bouře, irácká invaze do Kuvajtu 16. 1. 1991

Zdroj: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/24073-saddamuv-vpad-do-kuvajtu-predznamenal-valku-v-perskem-zalivu/?mobileRedirect=off>

Obrázek 19

Rozmístění jednotek Contras v Nikaragui

Zdroj: <https://sites.google.com/site/coldwarhotspots/latrop/nicaragua-3>

Obrázek 20

Contras, Nikaragua

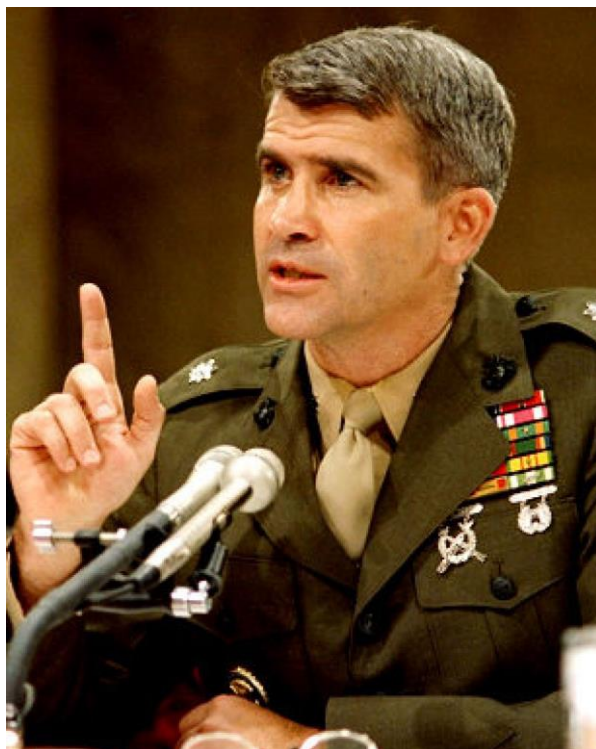
Zdroj: <https://sites.google.com/site/coldwarhotspots/latrop/nicaragua-3>

Obrázek 21

Prezident USA Ronald Reagan, období Irangatu

Zdroj:http://en.wikipedia.org/wiki/Ronald_Reagan

Obrázek 22

Oliver North

Zdroj:<http://www.nydailynews.com/news/politics/scandalous-side-politics-sex-money-drugs-lies-gallery-1.14714?pmSlide=1.20753>

Seznam použité literatury

1. AUBRECHT, Radek, Michal, KADERKA. *Maturitní otázky – Dějepis*. Praha: Fragment, 2011. ISBN 978-80-253-1548-4.
2. BAER, Robert. *Jak naložit s ďáblem: Íránská velmoc na vzestupu*. Praha: Volvox Globator, 2010. ISBN 978-80-7207-755-7.
3. Bulletin of Atomic Scientists – A magazine of science and World affairs. Svazek 43, č. 5. Červen 1987
4. CROWDY, Terry. *Military misdemeanors: Corruption, incompetence, lust and downright stupidity*. Oxford: Osprey Publishing Ltd., 2007. ISBN 978-1-84603-148-9.
5. DEL BLANCO JR., Fred J. *50 Favs of the '60s '70s '80s*. Bloomington: AuthorHouse LLC, 2013. ISBN 978-4685-6111-1.
6. EHRMAN, John, Michael W., FLAMM. *Debating the Reagan presidency*. Maryland: Rowman&Littlefield Publishers, Inc., 2009. ISBN 978-0-7425-6140-3.
7. EHTESHAMI, Anoushiravan. *After Khomeini: The Iranian second public*. New York: Routledge, 2002. ISBN 0-415-10879-9.
8. HLUBINKOVÁ, Zuzana, a kol. *Psychologie a sociologie ekonomického chování*. Praha: Grada Publishing, a. s., 2008. ISBN 978-80-247-1593-3.
9. HOGAN, Joseph. *The Reagan Years: The record in presidential leadership*. Manchester: Manchester University Press, 1990. ISBN 0-7190-3018-8.
10. JANDOUREK, Jan. *Průvodce sociologií*. Praha: Grada Publishing, a. s., 2008. ISBN 978-80-247-6675-1.
11. JEWELL, Elizabeth J., Christine A., LINDGEBERG, Sue Ellen, THOMPSON, Erin, MCKEAN, Rima, MCKINZEY, Linda, COSTA. *Oxford Dictionary*. New York: Oxford university Press, Inc., 2002. ISBN 10: 0-19-515934-9.
12. KING, R. P. H. *The United Nations and the Iran-Iraq War*. New York: A ford foundation conference report, 1987.
13. KLOBUCHAR, Lisa, Everett J., CARTER, Susan, KESSELRING. *The Iran-Contra affair: Political scandal uncovered*. Minnesota: Compas Point Books, 2008. ISBN 978-0-7565-3480-6.
14. MILNER, Anthony. *Dějiny Malajsie*. Praha: Grada Publishing, a. s., 2009. ISBN 978-80-247-3078-3.

15. NAHAPÉTIANOVÁ, Naïri. *Poslední píseň z Isfahánu*. Praha: česká edice: Host-vydavatelství, s. r. o., 2014. ISBN 978-80-7491-272-6.
16. PARSA, Misagh. *Origins of the Iranian revolution*. New Jersey: Rutgers, State University, 1989. ISBN 0-8135-1411-8.
17. REEVES, Richard. *President reagan: The triumph of immigration*. New York: Simon&Schuster, 2005. ISBN 0-7432-3022-1.
18. SCIOLINO, Elaine. *Persian Mirrors: The elusive face of Iran*. New York: Tuchstone, 2000. ISBN 0-684-86290-5.
19. TRAHAIR, Richard. C. S. *Encyclopedia of Cold War espionage, spies, and secret operations*. Westport: Greenwood Press, 2004. ISBN 0-313-31955-3.
20. VOGELSANG, Willem. *Dějiny Afghánistánu*. Praha: Grada publishing, a. s., 2009. ISBN 978-80-247-3077-6.
21. WEIGL, J., O., ŠLECHTA, E., GOMBÁR, Z., MÜLLER, J., EICHLER, M., BEDNÁŘ, R., JOCH, M., ČEJKA, P., BARŠA, J., FINGERLAND, L., HENEK, P., JANOUŠEK, T., PLHOŇ. *Arabské jaro rok poté: Naděje, nebo zklamání?* Sborník textů č. 98/2012. Praha: CEP- Centrum pro ekonomiku a politiku, 2012. ISBN 978-80-87806-28-9.
22. WILLIS, Jim, William James, WILLIS. *The media effect: How the news influences politics and government*. Westport: An imprint of Greenwood Publishing, Inc., 2007. ISBN 13: 978-0-275-99496-9.

Ostatní prameny

23. 1989: Irangate colonel avoids prison [online]. *BBC On this day 1950-2005*, 1989 [cit. 2013-01-12].

Dostupný z www:

<http://news.bbc.co.uk/onthisday/hi/dates/stories/july/5/newsid_2772000/2772471.stm>

24. Aféra Irangate prezidenta oslabila [online]. *Hospodářské noviny*, 2004 [cit. 2013-01-12].

Dostupný z www:

< <http://hn.ihned.cz/c1-14474690> >

25. Aféra Irangate snížila popularitu Ronalda Reagana [online]. *Česká televize – Svět*, 2011 [cit. 2013-01-12].

Dostupný z www:

< <http://ceskatelevize.cz/ct24/svet/141691-afera-irangate-snizila-popularitu-ronalda-reagana/>>

26. Currency Warfare: What are the real targets of the E. U. Oil embargo against Iran? [online]. *Global Reseach*, 2012 [cit. 2013-01-12].

Dostupný z www:

< <http://www.globalresearch.ca/currency-warfare-what-are-the-real-targets-of-the-e-u-oil-embargo-against-iran> >

27. Írán dolary za ropu už nechce, jsou to prý bezcenné kusy papíru [online]. *Novinky cz*, 2008 [cit. 2013-01-12].

Dostupný z www:

< <http://www.novinky.cz/zahranicni/blizky-a-stredni-vychod/138943-iran-dolary-za-ropu-uz-nechce-jsou-to-pry-bezcenne-kusy-papiru.html> >

28. Írán propustí americké turisty, ale jen výměnou za své vězně v USA [online]. *Lidovky.cz*, 2010 [cit. 2015-19-01].

Dostupný z www:

< http://www.lidovky.cz/iran-propusti-americke-turisty-ale-jen-vymenou-za-sve-vezne-v-usa-p9t-/zpravy-svet.aspx?c=A100202_220621_ln_zahranici_tsh >

29. RICKARDS, James. The financial war against Iran [online]. *U. S. News*, Jan 30 2012 [cit. 2013-01-12].

Dostupný z www:

< <http://www.usnews.com/opinion/blogs/economic-intelligence/2012/01/30/the-financial-war-against-iran> >

30. Válka mezi Irákem a Íránem [online]. *Moderní dějiny*, 2014 [cit. 2014-19-11].

Dostupný z www:

< <http://www.moderni-dejiny.cz/clanek/valka-mezi-irakem-a-iranem/> >

Obrazová příloha

31. Obr. č. 1 < http://en.wikipedia.org/wiki/Iranian_Revolution >
32. Obr. č. 2 < http://www-personal.umich.edu/~rraham/ayatollah_khomeini.html>
33. Obr. č. 3 < <http://zahranicni.ihned.cz/c1-61218400-chamenei-iran-teheran-teokracie-miliardy-moc> >
34. Obr. č. 4 < http://zpravy.idnes.cz/foto.aspx?foto1=STF2c7be0_p200907160952801.jpg>
35. Obr. č. 5 < <http://www.mirror.co.uk/news/world-news/french-alps-shootings-why-was-victim-saad-1478542> >
36. Obr. č. 6 < <http://iranpoliticsclub.net/photos/U21-Pahlavi1/index.htm> >
37. Obr. č. 7 < http://en.wikipedia.org/wiki/Iranian_Revolution >
38. Obr. č. 8 < <http://www.alalam.ir/gallery/1673124> >
39. Obr. č. 9 < <http://www.alalam.ir/gallery/1673124> >
40. Obr. č. 10 < <http://forum.valka.cz/topic/view/42817> >
41. Obr. č. 11 < <http://www.armadninoviny.cz/oficialne-bojovnici-hizballahu-v-syrii.html> >
42. Obr. č. 12 < http://www.cez.cz/edee/content/file/static/encyklopedie/encyklopedie-energetiky/02/ropa_4.html >
43. Obr. č. 13 < <http://zpravy.aktualne.cz/zahranici/konflikt-s-iranem-o-ropu-a-jadro-hormuzsky-pruliv/r~i:gallery:24456/r~i:photo:439478/> >
44. Obr. č. 14 < <http://cs.wikipedia.org/wiki/Ch%C3%BAzist%C3%A1n> >
45. Obr. č. 15 < <http://www.tomchao.com/me/me9.html> >
46. Obr. č. 16 < <http://muftah.org/attacking-iran-lessons-from-the-iran-iraq-war/#.VRgIufysUdk> >
47. Obr. č. 17 < <http://www.booked.cz/hotels/middle-east> >
48. Obr. č. 18 <: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/24073-saddamuv-vpad-do-kuvajtu-predznamenal-valku-v-perskem-zalivu/?mobileRedirect=off> >
49. Obr. č. 19 < <https://sites.google.com/site/coldwarhotspotslathrop/nicaragua-3> >
50. Obr. č. 20 < <https://sites.google.com/site/coldwarhotspotslathrop/nicaragua-3> >
51. Obr. č. 21 < http://en.wikipedia.org/wiki/Ronald_Reagan >
52. Obr. č. 22 < <http://www.nydailynews.com/news/politics/scandalous-side-politics-sex-money-drugs-lies-gallery-1.14714?pmSlide=1.20753> >